
Er zijn beroepen waarin taal zo niet de hoofdrol, dan toch zeker een flinke bijrol speelt. Geregeld worden ze in *Onze Taal* geportretteerd. Deze keer: de verloskundige. “Soms is het echt verbaal jongleren in ons vak.”

Mariëtte Baarda

Onder de woorden door luist

Taal in het werk [12]: de verloskundige

Het is dinsdagochtend. Voor Lotte ten Brinke (25), de jongste verloskundige van het team Praktijk Vroedvrouwen Magalhaensplein in Amsterdam-West, begint een lange dag. “Soms heb ik vijftientwintig vrouwen op mijn spreekuur. Daarna ben ik bekaf: behalve dat een groot deel van onze cliënten een niet-Nederlandse achtergrond heeft en wij dus veel energie moeten steken in de communicatie, is goed naar ze luisteren misschien nog wel het belangrijkste in ons vak. Elke vrouw beleeft haar zwangerschap op eigen wijze, iedere vrouw drukt zich weer anders uit. Maar het is ook dit aspect dat het vak zo boeiend maakt; je doet er veel mensenkennis in op.”

Toch had het ook anders kunnen lopen: nadat Ten Brinke tot twee keer toe was uitgeloot voor medicijnen, besloot ze “dan maar” verloskundige te worden. Als ze haar artsenvrienden nu op feestjes hoort opscheppen over diagno-

ses, weet ze dat het een goede keuze is geweest. In haar vak staat de mens centraal, niet de casus. Ten Brinke: “De verloskundige is docent, therapeut en coach ineen. In de eerste fase moet de zwangere worden ingewijd in de geheimen van de zwangerschap, in de laatste fase moet er worden gestreden om de bevalling zo goed mogelijk te laten verlopen. Eigenlijk zijn we een soort gidsen, die de zwangeren negen maanden lang begeleiden bij hun reis door de tijd.”

■ LICHAAMSTAAL

Voor de hoge praktijkramen temperen jaloezieën het zonlicht en houden nieuwsgierige blikken buiten. Het vroedvrouwenteam aan het Magalhaensplein maakt deel uit van een ‘Ouder-en-Kindcentrum’ (OKC), een organisatie die zich ten doel stelt zo veel mogelijk Amsterdamse kinderen de kans te bieden om gezond op te groeien. Ten Brinke: “Bij die van oorsprong niet-Nederlandse

vrouwen moeten wij als het ware ‘onder de woorden door luisteren’: letten op uitstraling, lichaamstaal, alert zijn op dingen die niet gezegd worden. Als een vrouw bijvoorbeeld zegt: ‘Mijn buik beweegt’, dan is het aan mij om in te schatten of dat betekent dat het kindje beweegt, of dat ze last heeft van haar darmen. Turkse vrouwen kunnen bij wijze van antwoord met de tong klakken terwijl ze het hoofd naar achter gooien. Dit betekent gewoon ‘nee’, maar de eerste keer dat ik dat hoorde, interpreteerde ik het als: ‘Bemoei je met je eigen zaken.’ Marokkaanse vrouwen zijn nogal eens geneigd om hun zwangerschapsmisselijkheid te bagatelliseren, omdat de baby van die misselijke buien volgens een Marokkaans bakerpraatje mooi, dik haar krijgt.”

“We checken bij alle vrouwen altijd of de informatie goed is aangekomen. Als een vrouw wat schaapachtig knikt of snel ‘ja’ zegt wanneer ik iets vertel, vraag ik bijvoorbeeld: ‘Dus wat moet je

Foto: Iris Vetter

eren

Verloskundige Kristel Peters in gesprek met cliënte Rabia en tolk Khadija.

doen als de weeën beginnen?’ Het is wat schools, maar je kunt in dit vak niet duidelijk genoeg zijn.”

■ ONOMWONDEN

Ten Brinke: “Incidenteel maken we mee dat een vrouw geen woord Nederlands spreekt. Dan maken we gebruik van onze VETC’ers, de ‘voorlichters in eigen taal en cultuur’. Fazilet en Khadija zijn twee dagen per week in het gebouw aanwezig en geven ook zwangerschaps-cursussen in het Turks en Marokkaans. Ook komt het voor dat er een jongetje van hooguit zeven meekomt om te tolken. Zelfs dan komen we een heel eind.” Grijnzend: “Lastiger is het als ze hun vijftienjarige zoon meenemen. Zo’n jongen zit daar dan gegeneerd te blozen als zijn moeder praat over dingen als tepelpijn of afscheiding.” Ook komen de zinnestjes die ze ooit leerde van een Turkse soms goed van pas: *Neresi ağrıyor?* (‘Waar doet het pijn?’), *hastaneye gidiyor* (‘naar het ziekenhuis

gaan’), *çok güzel, çok iyi* (‘heel mooi’, ‘heel goed’) en *dur* (‘stop’).

“Seksueel beladen termen leveren over het algemeen weinig problemen op. Vrouwen van zowel westerse als niet-westerse afkomst begrijpen dat schaamte of preutsheid de begeleiding alleen maar in de weg staat, al zullen ze niet zo snel het woord *vagina* gebruiken. Het gaat dan eerder over ‘jeuk daar beneden’ of ‘spataderen daar onder’. Ook vrouwen met een islamitische achtergrond kunnen heel openhartig zijn. Aan alles merk je dat ze in een vrouwen-cultuur zijn opgegroeid. Dat zie je bijvoorbeeld aan hun betrekkelijk onomwonden taalgebruik, maar ook aan het feit dat ze zich kort voor de bevalling helemaal laten ontharen door hun zus of hun moeder.”

■ GEBAREN

Ten Brinkes collega Kristel Peters (33) ontvangt me in haar Amsterdamse appartement. Ze is net zelf moeder geworden: in de box slaapt baby Kymani, een prachtig ventje met de ernst van een boeddha en de stevigheid van een bokser. Een miniatuurversie van zijn kickboksende vader, zo blijkt als de kersverse Surinaamse pappa de kamer binnenkomt. Over de vraag of er zoiets bestaat als de taal van de verloskundige, moet Peters even nadenken. “We hebben natuurlijk net als artsen een medisch jargon, maar in het contact met de cliënten gebruiken wij gewoon Nederlands. Je zou misschien eerder kunnen zeggen dat er een taal van de zwāngere is. De ene zwangerschap is de andere niet; sommige vrouwen gaan er betrekkelijk probleemloos doorheen, andere zijn er negen maanden ziek van. Het verschilt ook per vrouw hoe de klachten worden ervaren. Zo beleeft de ene vrouw ochtendmisselijkheid als iets ‘waar ze even doorheen moet’, en is het voor de ander reden tot grote bezorgdheid omdat ze bang is dat de baby hierdoor te weinig voedingsstoffen binnenkrijgt. Anders dan bij een bezoek aan de dokter, weten de vrouwen hier precies waarvoor ze komen. Bij ons is zo’n eerste consult vooral een uitgebreide kennismaking waarin we heel wat vragen stellen om een beeld te krijgen van de gezinssituatie en medische achtergrond van de cliënte. Bij allochtone vrouwen is het soms even zoeken, maar eigenlijk gaat het altijd goed.”

Baby Kymani is wakker geworden. Peters tilt hem uit de box. “Ik ben daarbij gewend om bij ieder moeilijk woord gebaren te gebruiken. Net als een doventolk.” Als ze vrouwen afraadt om tij-

dens de zwangerschap ‘rauwmelkse kaas’ te eten omdat zich daarin een schadelijke bacterie kan bevinden, maakt ze automatisch met haar handen het gebaar alsof ze een koe melkt en het stremsel afgiet. “Soms betrap ik me erop dat ik die gebaren ook buiten werktijd maak. Het is er helemaal in gesleten.”

■ CREATIEF

De vrouwen in Peters’ praktijk zijn soms heel creatief met taal; zo vroeg een Turkse haar laatst iets over een “zwaluwmondje”. “Geen idee waar ze het over had. Bleek ze een ‘eendenbek’ te bedoelen, een instrument waarmee we inwendig onderzoek doen.”

“Niet altijd is er tijd om op een speelse manier uit te vinden wat de ander precies wil zeggen. In de laatste fase van de zwangerschap kunnen we ons geen communicatieproblemen veroorloven; het gaat immers om leven en dood. Als een vrouw bijvoorbeeld belt om te vertellen dat ‘er water uit komt’, weten we dat de vliezen gebroken zijn en de bevalling in aantocht is. We moeten er dan direct achter zien te komen of het vruchtwater helder is. Als het groen is, is er spoed geboden. Dan heeft de baby in het vruchtwater gepoept en kunnen er complicaties optreden. Ik heb een keer meegemaakt dat een vrouw antwoordde: ‘Nee, niet groen, blauw!’ Op zo’n moment heb ik geen tijd om uit te zoeken of ze de namen van de kleuren niet kent, of dat ze blauw associeert met ‘helder’, zoals de zee ook blauw kan zijn. Om die reden krijgen wij als praktijk in een multiculturele wijk een zogenoemde ‘achterstandstoelag’, een woord waar we nooit zo blij mee zijn vanwege de negatieve bijklank. Die toelag is erop gebaseerd dat wij in Amsterdam-West net iets vaker moeten uitspreken dan onze collega’s in het centrum.”

■ STOOMCURSUS INBURGERING

Kymani is tegen Peters’ borst in slaap gevallen. Ze wiegt hem langzaam heen en weer. “Het is altijd weer fascinerend om te zien hoe snel sommige vrouwen tijdens hun zwangerschap Nederlands leren. Dat komt doordat ze supergemotiveerd zijn. Een ideale uitgangspositie om de taal te leren. Die laatste maanden kun je daarom eigenlijk beschouwen als een soort stoomcursus inburgering: je ziet vrouwen binnenkomen die bij het eerste consult de taal nauwelijks spreken en tegen de tijd dat ze moeten bevallen honderduit kletsen in het Nederlands. Ook moedigen we ze aan om zelf de telefoon te pakken om afspraken te maken voor een echo of voor zwan-

gerschapsyoga. Je ziet hoe hun wereld binnen enkele maanden groter wordt, zeker voor vrouwen die anders meestal thuiszitten.”

Nu ze zelf moeder is, weet Peters ook hoe het is om aan de andere kant van de lijn te staan. Ze zal in elk geval nooit meer roepen dat een vrouw tijdens het laatste deel van de bevalling ‘door de weeën heen moet persen’. Toen ze zelf in het kraambed lag, dacht ze, ondanks alle kennis: Wát zeg je?! Door deze weeën heen persen? Ben je nu helemaal stapelkrankzinnig geworden? “Ik zeg nu tegen mijn cliënten: ‘Ik weet dat het absurd klinkt, maar je moet nú proberen door te persen.’”

■ GOUDSCHAALTJE

Op de vraag of er iets bestaat als een ‘taal van de zwangere’, knikt collega Ruth van Nie (43) instemmend. “Je past je taalgebruik aan aan dat van de cliënt. Je probeert je altijd zo goed mogelijk te verplaatsen in de belevingswereld van de vrouw die je begeleidt. Toevallig staat in deze buurt van Amsterdam het woord *multicultureel* wat vaker voor ‘lageropgeleid’. Dat betekent dat je erop bedacht moet zijn dat soms de kleinste dingen paniecreacties kunnen veroorzaken. Zo peinsde ik eens tijdens het toucheren vlak voor de bevalling hardop: ‘Oké, hier heb ik de billetjes, hier is de stuit, hier de knietjes, waar o waar is het hoofdje ...?’ Het is soms even puzzelen om je op grond van wat je voelt een beeld te vormen van de ligging van de baby. Die vrouw schrok zich een ongeluk: ‘Wat is er, wat voel je?!’, klonk het paniekerig van achter die buik. Was ze bang dat het kind geen hoofdje had!

Echt, alles wat je zegt, wordt op een goudschaaltje gewogen.”

■ SWITCHEN

Hoe zit het eigenlijk met de meer ‘witte praktijk’? Olijf Gaasbeek (34) werkte ooit een tijdje bij het Magalhaensplein om bij te verdienen voor het opzetten van haar praktijk in de Amsterdamse Concertgebouwbuurt, de Verloskundigenpraktijk Johannes Verhulst. Daar zijn de cliënten veelal rijk en hoogopgeleid. Ze zijn consultant bij McKinsey, arts in het AMC of doen ‘iets met vastgoed’. “Er zitten een hoop dames bij die bij voor-

keur vierlettergreppige woorden gebruiken. Met name vrouwen met een dubbele achternaam weten precies wat ze willen. Waar ik op het Magalhaensplein vooral moest geruststellen, moet ik bij hen uitkijken dat ik me niet verbaal laat intimideren. Thuis bevallen is bij deze groep bijvoorbeeld niet populair. Ze willen het liefst zo veel mogelijk stethoscopen en andere instrumenten aan hun lijf, geloven alleen de harde feiten. Beter tien echo’s dan twee, zo veel mogelijk bloedonderzoeken en natuurlijk verdoving tijdens de bevalling. Bij hen moet ik de balans zien te bewaken tussen hun wensen en mijn beroeps-ethiek.”

Volgens Gaasbeek moeten verloskundigen niet op hun mondje gevallen zijn. “Soms is het echt verbaal jongleren in ons vak.” Gelukkig worden ze daar tijdens de opleiding goed op voorbereid. Met acteurs trainen ze daar zo ongeveer iedere denkbare situatie in het spreekuur en rondom het kraambed: hoe om te gaan met slechtnieuwsgesprekken, met krijsende vrouwen of met bemoeizuchtige vaders? Gaasbeek: “Het switchen tussen die taalregisters, het bewaken van de balans tussen persoonlijk en zakelijk, het kanaliseren van gevoelens van pijn en ongerustheid; het moet je echt liggen. Anders red je het niet.” Gaasbeek staart een paar seconden uit het raam. “Maar of ze nu freule zijn of gesluierde analfabete: uiteindelijk willen ze allemaal gerustgesteld worden.”

Illustratie: Hein de Kort

Verloskundigenjargon

amenorroeduur	zwangerschap (letterlijk: de tijd dat er niet gebloed wordt, aangegeven in weken: 40+4 is veertig weken en vier dagen zwanger)
epiduraal	ruggesprik
gravida	zwanger (<i>graviditeit</i> : zwangerschap)
multigravida	meermaals zwanger geweest
para	het aantal keren dat een vrouw is bevallen (niet-levend geboren kinderen meegeteld)
multipara	meermaals bevallen (na zestien weken)
obstetrie	verloskunde
progenituur	aantal levende kinderen

Achter aanduidingen als *gravida*, *para* en *progenituur* worden de aantallen zwangerschappen, bevallingen en levende kinderen weergegeven met Romeinse cijfers. Een vrouw kan gravida III, para II en progenituur I zijn: de vrouw is dan voor de derde keer zwanger, is twee keer bevallen maar heeft een kind verloren.

Iemand kan ook gravida III, para II, progenituur III zijn. Rara, hoe kan dat? Antwoord: zij is twee keer bevallen en heeft drie kinderen, waaronder een tweeling.